

De archeologische begeleiding-protocol opgraven van het ontgraven van een bermsloot aan de Stougjesdijk te Oud-Beijerland (ZH)

A. Wieringa & N. van Malssen

ARC-Rapporten 2010-259

Groningen
2010
ISSN 1574-6887

Colofon

De archeologische begeleiding-protocol opgraven van het ontgraven van een bermsloot aan de Stougjesdijk te Oud-Beijerland (ZH)

ARC-Rapporten 2010-259
ARC-Projectcode 2009/801

Tekst

A. Wieringa & N. van Malssen

Afbeeldingen

A. Wieringa

Fotografie

S.A.R.M. le Biannic

Redactie

K. Otten

definitieve versie

Autorisatie — M.J.M. de Wit

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 2010

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

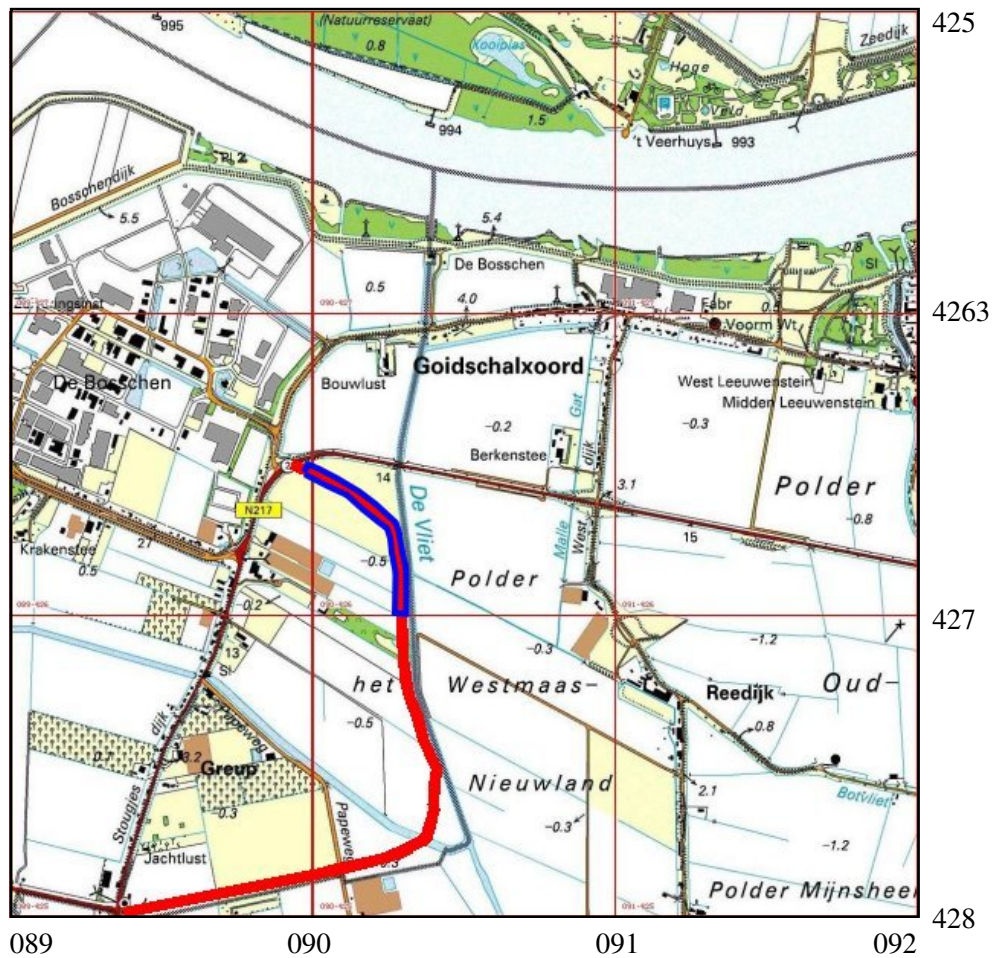
Projectnaam	Ontgraven bermsloot Stougjesdijk
Projectcode	2009/801
CIS-code	40.508
Status	Definitief (December 2011)
Beheer en plaats van documentatie	Archaeological Research & Consultancy
Projectleider	A. Wieringa
Contact	050-3687100; a.wieringa@arcbv.nl
Opdrachtgever	Provincie Zuid-Holland; drs. R. Proos
Contact	rhp.proos@pzh.nl; 070-4418445
Bevoegd gezag	Provincie Zuid-Holland; drs. R. Proos
Contact	rhp.proos@pzh.nl; 070-4418445

Locatiegegevens

Toponiem	Stougjesdijk
Plaats	Oud-Beijerland
Gemeente	Oud-Beijerland
Provincie	Zuid-Holland
Kaartblad	37 G/H
RD-coördinaten	N: 90.037/426.489 Z: 90.336/425.831
Oppervlakte	Lengte ca. 800 m

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Walcheren/Hollandveen
Geomorfologie	Vlakte van getij-afzettingen
Bodem	Poldervaaggrond; zware zavel
Historische situatie	Bouwland/grasland
Archeologische verwachting	Middelhoge trefkans

Afbeelding 1. Topografische kaart van het tracé (rood) en de onderzoekslocatie (blauw omljnd) voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In 2008 heeft op de onderzoekslocatie een archeologisch proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden, dat is uitgevoerd door Synthebra.¹ Op basis van de resultaten van dit onderzoek is de locatie vrijgegeven. Bij graafwerkzaamheden aan de westkant van het cunet zijn door amateur-archeoloog C. Prins in de ontgraven delen echter archeologische resten en lagen aangetroffen. Deze archeologische waarden bleken uit de Vroeg- en Midden-Romeinse Tijd en uit de Late Middeleeuwen te dateren. De Romeinse vondsten werden aangetroffen in veenbonken op ca. 1,8 m –mv. In bovenliggende lagen veen, klei en mest werd laatmiddeleeuws materiaal aangetroffen.

Vanwege deze archeologische waarden heeft de provincie Zuid-Holland besloten dat de bodemverstorende werkzaamheden ten behoeve van de aanleg van een omleiding van de N217 bij de Stougjesdijk archeologisch begeleid (protocol opgraven) dienden te worden vanaf de locatie van vondstmelding 412.724 (houtschool- en puinfragmentjes in boring 1 van het booronderzoek van Oranjewoud uit 2005)² tot aan de locatie van boring 14 uit het zelfde onderzoek, aangezien in deze boring eveneens archeologische indicatoren (houtschool) zijn aangetroffen (afb. 2). Deze begeleiding vond plaats op 14 december 2009. De projectleiding was in handen van A. Wieringa, de veldtechniek werd verzorgd door S.A.R.M. le Biannic. Medewerking werd verleend door dhr. C. Prins. Het archeologische onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).³

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

De bermsloot, die onder archeologische begeleiding is gegraven, is gelegen ten oosten van de nieuw aan te leggen weg, vanaf de rotonde bij de N217 naar het zuiden (afb. 1). De bermsloot, waaruit aardewerk is geborgen, ligt aan de westzijde van de aan te leggen weg.

1.3 Doel van het onderzoek

Het doel van een archeologische begeleiding is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden. Voor dit onderzoek gelden dezelfde onderzoeksvragen als voor het IVO-P dat is uitgevoerd door Syn-

¹Diependaal, S., 2008: *Waarderend Onderzoek, Stougjesdijk te Oud-Beijerland*, Synthebra Archeologie rapport S083.212.

²Oude Rengerink, J.A.M., 2005: *Inventariserend Archeologisch Onderzoek Omleiding N217 - Stougjesdijk te Oud-Beijerland*, Archeologisch Rapport 148884 Ingenieursbureau Oranjewoud BV.

³www.sikb.nl.

thegra, waarvoor het Programma van Eisen (PvE) is opgesteld door drs. H.M.P. Bouwmeester (Synthegra):

Aard van de aangetroffen archeologische resten:

- 1 *Is het mogelijk de functie van de vindplaats aan te geven; nederzetting, special activity area, off-site?*
- 2 *Zijn in de uit te graven sleuven archeologische grondsporen en/of vondsten aanwezig?*
- 3 *Ligt het vondstmateriaal in situ of is het (deels) secundair gedeponeerd?*
- 4 *Wat is de diepteligging ten opzichte van het maaiveld?*

Omvang van de vindplaats:

- 5 *Is het mogelijk de horizontale en verticale begrenzingen aan te geven van de te verwachten vondsten en sporen? Zo ja, waar ligt deze?*

Datering van de aangetroffen resten:

- 6 *Wat is de datering van de aangetroffen resten?*
- 7 *Is er sprake van een of meerdere bewonings-/gebruiksperiodes? Licht dit toe.*
- 8 *Is er sprake van een duidelijke stratigrafie? Licht dit toe.*

De relatie tussen de vindplaats en directe omgeving:

- 9 *Zijn er aanwijzingen waarom men deze locatie heeft uitgekozen voor de ter plekke aangetroffen functie(s)? Zo ja, licht dit toe,*
- 10 *Wat is de relatie tussen landschappelijke context en gaafheid? Zijn er bijvoorbeeld aanwijzingen voor erosie als gevolg van een latere overspoelingsfase en/of ploegactiviteit?*
- 11 *Welke aanbevelingen kunnen er worden gedaan om te komen tot een betrouwbare landschapsreconstructie tijdens een eventueel definitief onderzoek?*

De gaafheid en conserveringstoestand

- 12 *Wat is de gaafheid en herkenbaarheid van de verschillende spoortypen? Licht dit toe per onderdeel en geef een verklaring.*
- 13 *Wat is de conserveringstoestand van het anorganische vondstmateriaal? Licht dit toe per categorie en geef een verklaring*
- 14 *Wat is de conserveringstoestand van het organische vondstmateriaal? Licht dit toe per categorie en geef een verklaring.*
- 15 *Wat is de conserveringstoestand van de paleo-ecologische resten en wat is de informatiewaarde ervan? Licht dit toe per categorie en per type spoor waar het uitkomt en geef een verklaring.*
- 16 *Hoe zijn de conserverende eigenschappen van de bodem voor macroresten, organische en anorganische artefacten?*

De fysieke kwaliteit van de vindplaats:

- 17 *Wat is de fysieke kwaliteit (gaafheid en conservering) van de vindplaats?*

- 18 *Indien er verstoringen zijn aangetroffen, wat is de omvang van deze verstoringen?*
- 19 *Wat is de inhoudelijke kwaliteit (zeldzaamheid, Informatiewaarde en ensemblewaarde) van de vindplaats?*
- 20 *Is de vindplaats of bij meerdere vindplaatsen, zijn de vindplaatsen te classificeren als behoudenswaardig?*
- 21 *Ten aanzien van welke thema's uit de NOaA kan deze vindplaats informatie opleveren? Licht dit toe.*

Mogelijke beschermingsmaatregelen:

- 22 *Wat kan de invloed zijn van de geplande funderingswijze en eventuele fysieke beschermingsmaatregelen (bijvoorbeeld ophoging) op de archeologische resten?*
- 23 *Is het noodzakelijk dat de te slopen bebouwing bij de sloopwerkzaamheden archeologisch begeleid worden?*

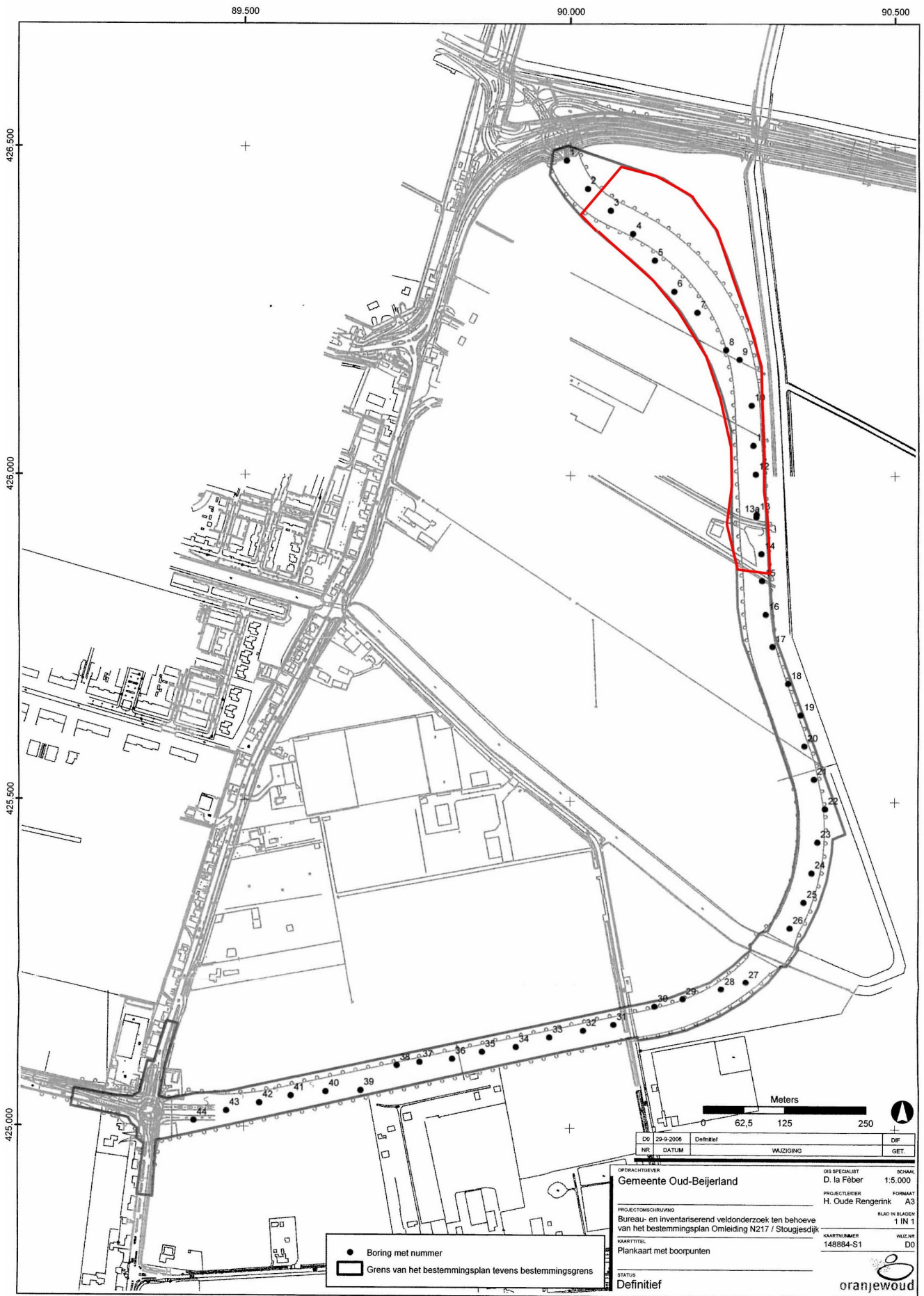
1.4 Werkwijze

Het tracé is begeleid vanaf de locatie van vondstmelding 412.724 (boring 1, booronderzoek Oranjewoud) tot aan de locatie van boring 14 (Oranjewoud), aangezien in deze boring ook archeologische indicatoren zijn aangetroffen (afb. 2). Het onderzoek van het archeologisch interessante deel bij boring 14 kwam te vervallen, omdat hier geen ontgroning gaat plaatsvinden. Dit in verband met de aanwezigheid van een oude vuilstort en bijbehorende vervuiling.⁴

Methoden en technieken

Op aanwijzingen van de archeoloog zijn de tracés van de sloten verdiept tot op het niveau waarop zich de eerste antropogene lagen en/of vondstlagen aftekenden. Indien zich hier sporen aftekenen, is hier een vlak aangelegd. Indien dit niet het geval was, is de laag verdiept en is het eerste vlak aangelegd op de ondergrens van de laag. Dit vlak diende te worden gedocumenteerd en afgewerkt, zoals gebruikelijk is bij een definitief onderzoek, conform de KNA versie 3.1. Het bovenstaande proces werd herhaald totdat de te ontgraven diepte was bereikt, waarbij de mogelijkheid aanwezig was, dat meerdere vlakken aangelegd en gedocumenteerd dienden te worden. Volgens de bevindingen van dhr. Prins bevonden de vondsten en sporen zich ter plekke van vondstmelding 412.724 in ieder geval tot op een diepte van 1,8 m –mv. De vondsten uit de boring van Oranjewoud bevonden zich op een diepte van 1,7 tot 2 m –mv. Alle archeologische sporen dienden te worden gecoupeerd, gedocumenteerd en afgewerkt. Bij de aanleg van alle vlakken dienden archeologische vondsten te worden verzameld in eenheden van 5 m. In de tracés diende een aantal relevante profieldelen te worden gedocumenteerd, met name op delen waar zich meerdere antropogene en/of vondstlagen boven elkaar bevonden.

⁴Mondelinge mededeling door R. Steur, projectleider/uitvoerder ter plaatse.

Afbeelding 2. Ligging van het onderzoekstraject met de boorpunten van het veldonderzoek, uitgevoerd door Oranjewoud. Het in rood aangegeven gebied is het traject waarover in dit rapport wordt gerapporteerd.
 Bron: Inventariserend archeologisch onderzoek Oranjewoud, J.A.M. Oude Rengerink, 2005

2 Resultaten

2.1 Sporen en structuren

De resultaten van het eerder uitgevoerde karterende booronderzoek tonen aan dat de top van een veenpakket op wisselende diepte ligt, gemiddeld tussen 1,2 en 2 m – mv. In dit veenpakket werd in veel boringen hout aangetroffen. In veel boringen lag dit veen op klei. Deze klei heeft een wisselende textuur; meestal gaat het om matig siltige of licht zandige klei, al dan niet met zandlaagjes en is af en toe houthoudend of venig. Het betreft overdekte fossiele kreekkruggen, waarvan een aantal het tracé doorsnijdt. Deze kreekkruggen lijken een oostwest-oriëntatie te hebben en zijn in het veenpakket ingesneden. Langs deze kreek is, als een soort oeverafzetting, op veel plaatsen ook nog een kleidek over het veen afgezet.

Het veen en de kleilaag zijn afgedekt met een dikke laag matig fijn zand dat naar boven toe overgaat in sterk siltige of matig zandige klei. De afzetting van deze laag lijkt vooraf te zijn gegaan door erosie van het onderliggende klei- of veenpakket, waarvan de bovengrenzen vaak zeer scherp zijn. In het onderste deel van de zandlaag is bijna altijd *detritus* (door erosie geproduceerd materiaal) van verspoeld veen aanwezig, wat erop duidt dat in de beginperiode van de afzettingen van het zand, het oude veenoppervlak in elk geval op grote schaal is geërodeerd. Het zand moet zijn afgezet vanuit een grote geul, die in het zuidwestelijke deel van het tracé in het profiel is te zien. Het gaat hier om de met zand opgevulde geul van de Binnenmaas.⁵

Tijdens de archeologische begeleiding bleek over het gehele tracé de top van het aanwezige zeer kleiige en doorwortelde veen (onder andere door eik en els) te zijn geërodeerd ten gevolge van overstromingen. In dit gelaagde, door overstromingen afgezette pakket zijn soms dunne, verslagen veenbandjes te zien. Het veenpakket is doorsneden met geulen/kreken, die een kleiige tot sterk organische vulling hebben. Ook de geulen zijn afgedekt door de eerder genoemde overstromingslaag.

2.2 Vondsten

In de oostelijke bermsloot (afb. 3) is één stukje aardewerk gevonden (vnr. 1), aan de onderzijde van een overstromingslaag (S901) net boven een geul (S905; afb. 3). Het betreft een scherf gladwandig, gedraaid aardewerk uit de Romeinse Tijd. Het profiel waarin de scherf is aangetroffen ligt ca. 90 m ten zuiden van de zuidrand van de rotonde. 50 m zuidelijker werden in een geul, op de ontgravingsdiepte van de sloot, een in anatomisch verband liggend deel van een dierskelet (vnr. 2, een deel van een atlas, een complete *epistropheus* en acht ribben van een volwassen rund) geraakt door de graafmachine. De zichtbare beenderen (ribben en wervels) zijn meegenomen voor onderzoek op snijsporen. Onderzoek heeft aangetoond dat op het bot geen snijsporen aanwezig zijn.

⁵Oude Rengerink, J.A.M., 2005: *Inventariserend Archeologisch Onderzoek Omleiding N217 - Stoujesdijk te Oud-Beijerland*, Archeologisch Rapport, nr. 148.884, Ingenieursbureau Oranjewoud

Afbeelding 3. Profiefoto met in zwart de locatie van de profielopname en in rood de plek waar een scherp Romeins aardewerk is aangetroffen.

3 Conclusie

Wanneer alle archeologische gegevens worden gecombineerd – de door dhr. Prins gevonden stortvondsten, die dateren uit de Vroeg- en Midden-Romeinse Tijd en de Late Middeleeuwen, het vondstmateriaal uit boring 1 van Oranjewoud (houtschool- en puinfragmentjes, waarschijnlijk uit de Romeinse Tijd) en de vondst van de scherf Romeins aardewerk tijdens de archeologische begeleiding (afb. 4) – mag worden geconcludeerd dat in het gebied direct ten zuiden van de rotonde in ieder geval in de Romeinse Tijd en de Late Middeleeuwen sprake is geweest van bewoning en/of landgebruik. Door erosie en als gevolg van overstromingen zijn archeologische grondsporen en daardoor de exacte locatie van deze bewoning niet meer vast te stellen. Mogelijk concentreerde de bewoning zich net ten westen van de huidige weg.

Op basis van de resultaten van het onderzoek kan slechts een klein deel van de onderzoeksvragen worden beantwoord:

- 3 *Ligt het vondstmateriaal in situ of is het (deels) secundair gedeponeerd?*
Het Romeinse aardewerkfragment is niet in een duidelijke context aangetroffen, maar aan de onderzijde van een overstromingslaag net boven een opgevlude geul. Het dierskelet is aangetroffen in een geul.
- 4 *Wat is de diepteligging ten opzichte van het maaiveld?*
Het fragment aardewerk is aangetroffen op een diepte van ca. 2 m –mv.
- 6 *Wat is de datering van de aangetroffen resten?*
Er is een scherf gladwandig, gedraaid Romeins aardewerk aangetroffen. Het aangetroffen dierlijk botmateriaal is niet te dateren.
- 10 *Wat is de relatie tussen landschappelijke context en gaafheid? Zijn er bijvoorbeeld aanwijzingen voor erosie als gevolg van een latere overspoelingsfase en/of ploegactiviteit?*
Over het gehele tracé bleek de top van het aanwezige zeer kleiige en doorwortelde (onder andere door eik en els) veen te zijn geërodeerd ten gevolge van overstromingen. In dit gelaagde, door overstromingen afgezette pakket zijn soms dunne, verslagen veenbandjes te zien. Het veenpakket is doorsneden met geulen/kreken, die een kleiige tot sterk organische vulling hebben. Ook de geulen zijn afgedekt door de overstromingslaag. Er zijn geen aanwijzingen voor antropogene verstoringen.
- 13 *Wat is de conserveringstoestand van het organische en anorganische vondstmateriaal?*
Het aangetroffen vondstmateriaal (aardewerk en dierlijk bot) was redelijk geconserveerd.

Afbeelding 4. Overzicht van de vondsten/vindplaatsen: in groen de door Oranjewoud gedefinieerde vindplaatsen, in blauw de locatie van de stortvondsten en binnen de rode stip de locaties van de tijdens de begeleiding van ARC bv aange troffen scherf en het dierskelet.

4 Samenvatting

In december 2009 heeft ARC bv de bodemversturende werkzaamheden ten behoeve van de aanleg van een omleiding van de N217 bij de Stougjesdijk in Oud-Beijerland archeologisch begeleid (protocol opgraven). Het plangebied was na een proefsleuvenonderzoek (Synthegra 2008) vrijgegeven, maar tijdens de werkzaamheden werden door een amateur-archeoloog archeologische resten aangetroffen. De provincie heeft vervolgens besloten dat een deel van de werkzaamheden binnen het vrijgegeven plangebied alsnog archeologisch dienden te worden begeleid.

Tijdens de begeleiding bleek dat over het gehele tracé de top van het aanwezige zeer kleiige en doorwortelde veen (onder andere door eik en els) te zijn geërodeerd ten gevolge van overstromingen. In dit gelaagde, door overstromingen afgezette pakket zijn soms dunne, verslagen veenbandjes te zien. Het veenpakket is doorsneden met geulen/kreken, die een kleiige tot sterk organische vulling hebben. Ook de geulen zijn afgedekt door de eerder genoemde overstromingslaag. In de oostelijke berm-sloot is aan de onderzijde van een overstromingslaag net boven een geul één fragment Romeins aardewerk gevonden. Verder is in een geul een in anatomisch verband liggend deel van een dierskelet aangetroffen.

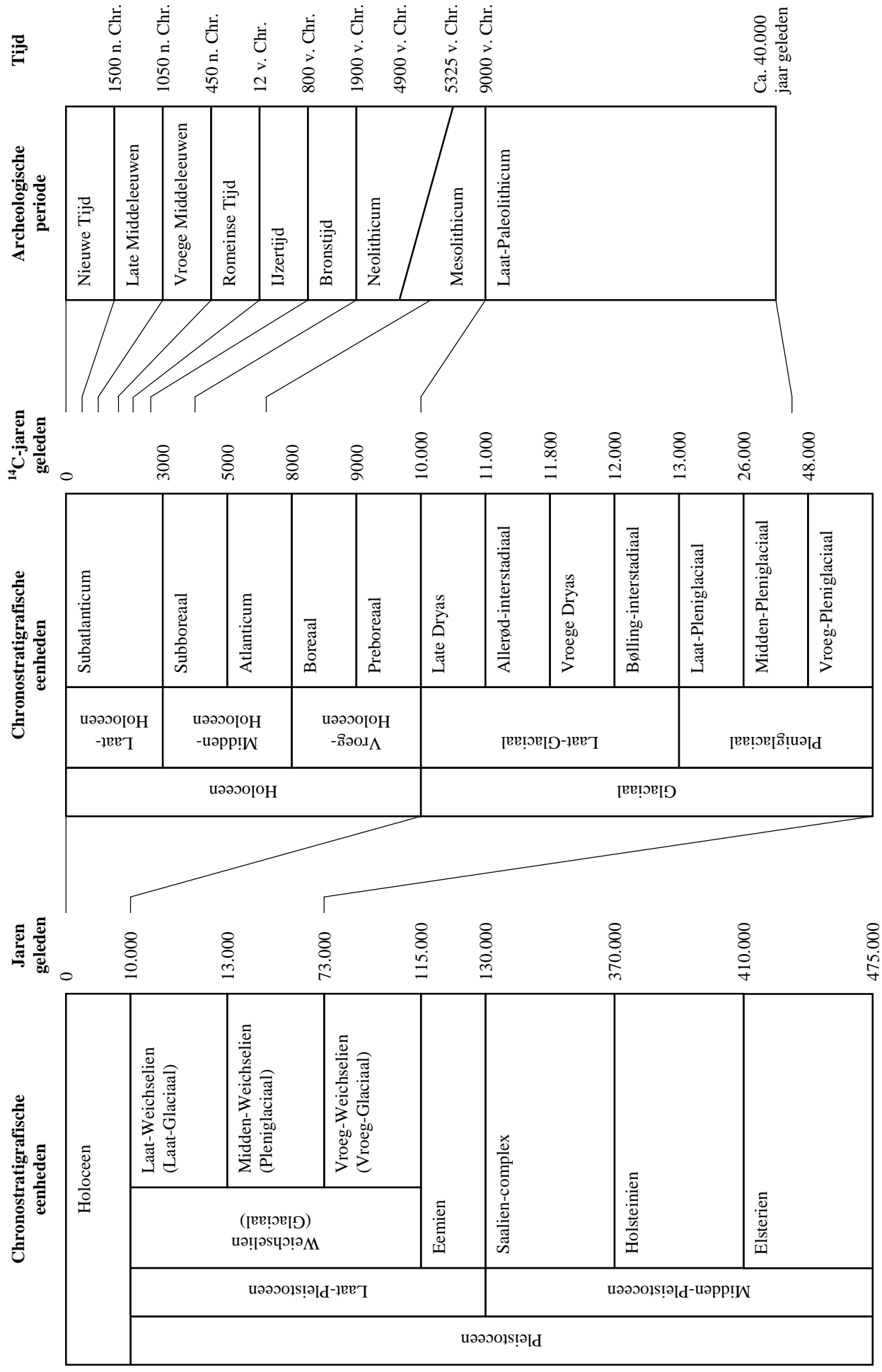
Wanneer alle archeologische gegevens worden gecombineerd – de door dhr. Prins gevonden stortvondsten, het vondstmateriaal uit boring 1 van Oranjewoud en de vondst van de scherf Romeins aardewerk tijdens de archeologische begeleiding – mag worden geconcludeerd dat in het gebied direct ten zuiden van de rotonde in ieder geval in de Romeinse Tijd en de Late Middeleeuwen sprake is geweest van bewoning en/of landgebruik. Door erosie en als gevolg van overstromingen zijn archeologische grondsporen en daardoor de exacte locatie van deze bewoning niet meer vast te stellen. Mogelijk concentreerde de bewoning zich net ten westen van de huidige weg.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). 4e, geheel herziene druk.

Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.

Mulder, E.F.J. de, M. C. Geluk, I.L. Ritsema, W. E. Westerhoff & T. E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

Bijlage 1. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.